

Konec doby bronzové a mořské národy

Datace konce doby bronzové

- Spíše než konec doby bronzové, je často lepší využít pojmu „transformace“
- Znaky destrukce v 13.-12. století př. n. l.
- Výskyt tzv. *mořských národů*
- Rok 1177 př. n. l.

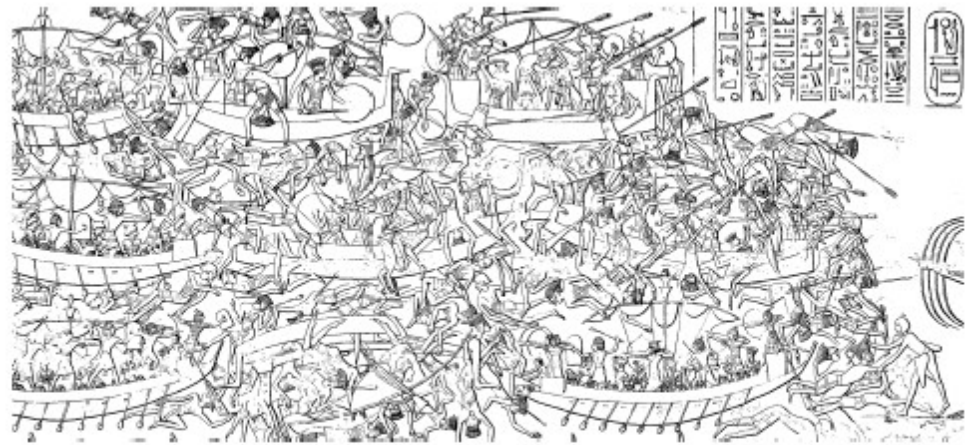

Fig. 2. Naval battle with Sea Peoples at Medinet Habu (after *Medinet Habu*, vol. 1, pl. 37; courtesy of the Oriental Institute of the University of Chicago).

Problematika *mořských národů*

- *Mořské národy* je označení využívané moderními badateli
- Ve starověku se objevují např. *Peleset, Tjekker, Shekelesh...*
- O původu *mořských národů* chybí doklady
- Teorie o původu jednotlivých kmenů nejsou jednomyslně přijímány

Fig. 1. Sea Peoples portrayed as captives at Medinet Habu (after *Medinet Habu*, vol. 1, pl. 44; courtesy of the Oriental Institute of the University of Chicago).

Problematika mořských národů

„The foreign countries made a conspiracy in their islands. All at once the lands were removed and scattered in the fray. No land could stand before their arms, from Khatte, Qode, Carchemish, Arzawa, and Alashiya on, being cut off at [one time]. A camp [was set up] in one place in Amurru. They desolated its people, and its land was like that which has never come into being. They were coming forward toward Egypt, while the flame was prepared before them. Their confederation was the Peleset, Tjekker, Shekelesh, Danuna, and Weshesh, lands united. They laid their hands upon the lands as far as the circuit of the earth, their hearts confident and trusting“

Problematika *mořských národů*

- O výpravě *mořských národů* v Egyptě pak prameny praví:

„Those who reached my frontier, their seed is not, their heart and soul are finished forever and ever. Those who came forward together on the sea, the full flame was in front of them at the river-mouths, while a stockade of lances surrounded them on the shore. They were dragged in, enclosed, and prostrated on the beach, killed, and made into heaps from tail to head. Their ships and their goods were as if fallen into the water. I have made the lands turn back from (even) mentioning Egypt: for when they pronounce my name in their land, then they are burned up.“

Problematika *mořských národů*

- V dalším z Egyptských pramenů se o *mořských národech* píše:

„I overthrew those who invaded them from their lands. I slew the Danuna [who are] in their isles, the Tjekker and the Peleset were made ashes. The Shardana and the Weshesh of the sea, they were made as those that exist not, taken captive at one time, brought as captives to Egypt, like the sand of the shore. I settled them in strongholds bound in my name. Numerous were their classes like hundred-thousands. I taxed them all, in clothing and grain from the store-houses and granaries each year.“

Problematika *mořských národů*

- Egypt se s *mořskými národy* setkal již dříve, poprvé se s nimi potkal již v roce 1207:

„[Beginning of the victory that his majesty achieved in the land of Libya] Eqwesh, Teresh, Lukka, Shardana, Shekelesh, Northerners coming from all lands. . . . the third season, saying: The wretched, fallen chief of Libya . . . has fallen upon the country of Tehenu with his bowmen—Shardana, Shekelesh, Eqwesh, Lukka, Teresh, taking the best of every warrior and every man of war of his country . . . List of the captives carried off from this land of Libya and the countries which he brought with him . . . Sherden, Shekelesh

Eqwesh of the countries of the sea, who had no foreskins:

Shekelesh 222 men

Making 250 hands

Teresh 742 men

Making 790 hands

Shardana—[Making]—[Ek]wesh who had no foreskins, slain, whose hands were carried off,

(for) they had no [foreskins]—Shekelesh and Teresh who came as enemies of Libya—Kehek, and Libyans, carried off as living prisoners 218 men.“

Přední východ a Středomoří na konci doby bronzové

- Doklady čilé obchodní činnosti, například pramenem z Ugaritu:

“From the present day Ammistamru, son of Niqmepa, King of Ugarit, exempts Sinaranu, son of Siginu . . . His [grain], his beer, his (olive)-oil to the palace he shall not deliver. His ship is exempt when it arrives from Crete.”

- Celní úlevy dokládá i další pramen:

“From this day forth, Ammistamru, son of Niqmepa, King of Ugarit, . . . [text broken] . . . Bin-yasuba and Bin-? . . . and his sons forever, from trips to Egypt and trips to Hatti and in Z-land (?), to the palace and to the palace overseer they need not make any report.”

Přední východ a Středomoří na konci doby bronzové

- Čilý obchodní ruch dokládají i archeologické nálezy
- Vrak obchodní lodi u pobřeží Uluburun
- Loď převážela zboží ze značné části Středomoří i celého Předního východu

Vrak z Uluburun

Přední východ a Středomoří na konci doby bronzové

- V době pozdně bronzové se objevuje celá řada významných mocností – Chetitě, Egypt, Mykény atd...
- Diplomacie i obchod jasně prokazuje, že se jednalo o velmi propojený a poměrně globalizovaný svět
- Na konci doby bronzové se poměrně záhy začínají objevovat známky destrukce
- Je však nepravděpodobné, že by vše měly na svědomí *mořské národy*

Konec doby bronzové a zemětřesení

- Myšlenka, že zánik některých měst doby pozdně bronzové lze přičíst na vrub zemětřesení je živá již od doby Clauda Schaeffera, původního objevitele Ugaritu, který se domníval, že právě zemětřesení stálo za zničením tohoto města. Dnes víme, že Ugarit zasáhlo zemětřesení dříve a město samotné bylo později zničeno násilnou cestou.
- Archeologické doklady města zničeného zemětřesením a válkou jsou podobné, přesto existují určité odlišovací indicie – např. větší počet zbraní v rozvalinách.
- Moderní výzkumy odhalily, že v letech 1225-1175 př. n. l. docházelo v oblasti k opakujícím se zemětřesením a tato zemětřesení nejspíše zasáhla celou řadu měst.
- Není však pravděpodobné, že by zemětřesení bylo rozhodujícím faktorem v zániku civilizací doby pozdně bronzové, čemuž nasvědčuje také skutečnost, že města bývala zpravidla po zemětřesení znovu osídlena, např. Mykény, i když již poté nedosahovala takové prosperity jako před zemětřesením.

Klimatické změny, sucho a hladomor

- Klimatické změny ve výsledku způsobující sucho a hladomor byly často argumentem těch badatelů, kteří se nesnažili vysvětlit pouze zánik jednotlivých měst, ale i to, proč se daly do pohybu mořské národy.
- V propagaci vlivu klimatických změn na konec doby bronzové se vyznamenal především Rhys Carpenter, který v polovině 60. let formuloval myšlenku, že za úpadkem Mykén stálo především sucho vyznačující se dramatickým populačním úpadkem. Novější výzkumy však ukázaly jednak, že populační úpadek nebyl zdaleka tak rozsáhlý a jednak, že sucho ani následující hladomor nebyl v době bronzové ojedinělým jevem.

Klimatické změny, sucho a hladomor

- Dopis chetitské královny Rammessesovi II:

“I have no grain in my lands.”

- Egypstký nápis z doby Merneptaha:

“caused grain to be taken in ships, to keep alive this land of Hatti,”

- Situaci líčí také například jeden z ugaritských obchodníků působících v syrském městě Emar:

“There is famine in your [i.e., our] house; we will all die of hunger. If you do not quickly arrive here, we ourselves will die of hunger. You will not see a living soul from your land.”

- Dopis krále z Tyru adresovaný do Ugaritu:

“Your ship that you sent to Egypt, died [was wrecked] in a mighty storm close to Tyre. It was recovered and the salvage master [or captain] took all the grain from their jars. But I have taken all their grain, all their people, and all their belongings from the salvage master [or captain], and I have returned (it all) to them. And (now) your ship is being taken care of in Akko, stripped.”

Klimatické změny, sucho a hladomor

- Nejnovější poznatky ohledně klimatických změn v pozdní době bronzové přinesl mezinárodní tým vědců mezi něž patřil například David Kaniewski. Na základě výzkumu pylových zrn dospěli k názoru, že mezi lety 1200-850 př. n. l. docházelo v oblasti Středomoří k poměrně značným klimatickým změnám vedoucím mimo jiné i k výraznému suchu.
- Nezávisle na tomto výzkumu došel k velmi podobným výsledkům i Brandon Drake. Ten předkládá několik důkazů o tom, že raná doba železná byla o poznání sušší než předchozí období a ačkoliv sám přiznává, že je těžké určit, kdy k této změně přesně došlo, mělo se tak stát někdy před rokem 1200 př. n. l.
- Ačkoliv jsou důkazy o klimatických změnách v pozdní době bronzové přesvědčivé. Sám Drake přiznává, že sucho a klimatické změny sami o sobě by nezpůsobily tak rozsáhlé změny vedoucí ke konci doby bronzové. Tehdejší civilizace byly na období sucha zvyklé a dokázaly by si poradit s problémy, které klimatické změny způsobily.

Vnitřní rozbroje a nepokoje

- Scénáře počítající s vnitřními rebeliemi jsou často hledány tam, kde došlo k určité destrukci, přičemž tam chybí doklady jiných příčin, například zemětřesení nebo válečných střetnutí. Taková situace platí například ve městě Hazor v oblasti Kanaánu.
- Problémem je, že se velmi obtížně rozeznává, zda za destrukcí v těchto lokalitách skutečně stálo rebelující obyvatelstvo. Navíc ani rebelie nebyly v době bronzové vzácným jevem. Například u Chetitů bylo patrné, že se s rebeliemi potýkali po celou existenci své říše a ačkoliv říši bezesporu oslabovaly, nebyly rozhodujícím faktorem v jejím zániku.

Konec doby bronzové a vnější nepřátelé

- O nájezdnících připlouvajících po moři se mluví i jinde než v Egyptě, například Ugaritský král žádá o pomoc Chetity:

“You have written to me: ‘Ships of the enemy have been seen at sea!’ ” and then advises: “Well, you must remain firm. Indeed, for your part, where are your troops, your chariots stationed? Are they not stationed near you? . . . Surround your cities with walls. Bring (your) infantry and chariotry into them). Be on the lookout for the enemy and make yourself very strong!”

- Naopak z korespondence mezi Kyprem a Ugaritem víme:

“As for the matter concerning those enemies: (it was) the people from your country (and) your own ships (who) did this! And (it was) the people from your country (who) committed these transgressions(s) . . . I am writing to inform you and protect you. Be aware!”

Konec doby bronzové

- Vidíme, že jednotlivé příčiny sami o sobě nebyly dostatečné k tomu, aby způsobily až takový úpadek ve 12. století př. n. l. vedoucí ke konci doby bronzové.
- Již v roce 1979 přišel Colin Renfrew s teorií, která osvětlovala úpadky různých systémů, jež se dá uplatnit i na dobu pozdně bronzovou. Jejím základem byl tzv. „motýlí efekt“. V podstatě to znamená, že se menší a dílčí problémy akumulují tak dlouho, dokud je celý systém již není schopný zvládnout a nakonec se sám zhroutí.
- K motýlímu efektu přispíval v době pozdně bronzové také palácový systém. Koncentrace moci v palácích způsobila to, že jakmile přestávaly fungovat paláce, docházelo k dalšímu umocňování problémů jednotlivých států.
- Svou roli sehrála i postupující globalizace a provázanost tehdejšího světa. Státy začínaly být závislé jeden na druhém a dobře fungujícím obchodě. Problémy v jednom státě se pak projevovaly i ve státech druhých, stejně tak zpřetrhání obchodních cest vedlo k intenzivnější problematice vnitřní situaci.